

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI JOQARI BILIMLENDIRIW, ILIM HÁM
INNOVACIYALAR MINISTRLIGI**

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI VETERINARIYA HÁM SHARWASHÍLIQTÍ
RAWAJLANDÍRÍW KOMITETI**

**SAMARQAND MÁMLEKETLIK VETERINARIYA MEDICINASI,
SHARWASHÍLIQ HÁM BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI
NÓKIS FILIALÍ**

**VETERINARIYA MEDICINASI HÁM SHARWASHÍLIQTAĞÍ AKTUAL
MASHQALALAR HÁM OLARDÍN SHESHIMLERI**
atamasındaǵı xalıq aralıq ilimiy hám ilimiy-texnikalıq konferenciya
materiyalları TOPLAMÍ
15-noyabr 2024-jıl

**"VETERINARIYA MEDITSINASI VA CHORVACHILIKDAGI DOLZARB
MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI" mavzusidagi xalqaro**
ilmiy va ilmiy-texnik anjuman materiallari
TO'PLAMI
15-noyabr 2024-yil

**СБОРНИК материалов
международной научно и научно-технической конференции
"АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВЕТЕРИНАРНОЙ МЕДИЦИНЫ И
ЖИВОТНОВОДСТВА И ИХ РЕШЕНИЯ"**
15 ноября, 2024 г

NÓKIS-2024

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI JOQARI BILIMLENDIRIW, ILIM HÁM
INNOVACIYALAR MINISTRLIGI**

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI VETERINARIYA HÁM SHARWASHÍLÍQTÍ
RAWAJLANDÍRÍW KOMITETI**

**SAMARQAND MÁMLEKETLIK VETERINARIYA MEDICINASÍ,
SHARWASHÍLÍQ HÁM BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI
NÓKIS FILIALÍ**

**VETERINARIYA MEDICINASÍ HÁM SHARWASHÍLÍQTAĞÍ AKTUAL
MASHQALALAR HÁM OLARDÍN SHESHIMLERI**
atamasındağı xalıq aralıq ilimiy hám ilimiy-texnikalıq konferenciya
materiyalları TOPLAMÍ
15-noyabr 2024-jıl

**"VETERINARIYA MEDITSINASI VA CHORVACHILIKDAGI DOLZARB
MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI" mavzusidagi xalqaro**
ilmiy va ilmiy-texnik anjuman materiallari
TO'PLAMI
15-noyabr 2024-yil

СБОРНИК материалов
международной научно и научно-технической конференции
**"АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВЕТЕРИНАРНОЙ МЕДИЦИНЫ И
ЖИВОТНОВОДСТВА И ИХ РЕШЕНИЯ"**
15 ноября, 2024 г

NÓKIS-2024

Использованная литература

1. Жолобова, М.В. Средства индивидуальной защиты животных при чрезвычайных ситуациях техногенного характера / М.В. Жолобова, И.Э. Липкович, К.В. Лемешко // Инновации. Наука. Образование. – 2023. – № 72 – С. 16-17.
2. Ливанцова, С. Ю. Техногенный тритий в окружающей среде / С. Ю. Ливанцова, В. В. Снакин // Жизнь Земли. – 2014. – Т. 35-36. – С. 261-269. – EDNZDIPPD.
3. Юхимчук, А. А. Тритиевая наука и технологии в России / А. А. Юхимчук // Химическая промышленность сегодня. – 2019. – № 3. – С. 40-47/
4. Александров, Ю.А. Основы радиационной экологии: учебное пособие / Ю.А. Александров – Мар. гос. ун-т. – Йошкар-Ола, 2007. – 268 с.
5. Evans EA. Tritium and Its Compounds. 2nd ed. New York, USA: John Wiley & Sons 1974; 663-672.
6. Morimoto, M. The Effect of Radiation on the Immune System in Pigs Affected by the Fukushima Daiichi Nuclear Power Plant Accident / M. Morimoto [и др.] // Low-Dose Radiation Effects on Animals and Ecosystems, Singapore, 11 November 2019 year. – Singapore: Springer, 2019. – С. 139-151.
7. Бондарева, Л.Г. Сравнение биологического действия трития в виде свободной тритиевой воды и внешнего облучения γ -излучением / Л.Г. Бондарева // Медицинские и экологические эффекты ионизирующего излучения: Мат-лы VII Межд. науч.практ.конф., посвященной 65-летию образования филиала № 2 Государственного научного центра – института биофизики, Томск, 21–22 марта 2023 года. – Томск: ООО "Офсет Центр", 2023. – С. 68-69. – EDN ECROQC.
8. Тимофеев, Л. В. Расчетный метод дозиметрии бета-излучения трития на клеточном уровне / В. Тимофеев, А. А. Максимов, О. А. Кочетков, В. Н. Ключко // VIII Съезд по радиационным исследованиям: Тезисы докладов, Москва, 12–15 октября 2021 года. – Москва: Объединенный институт ядерных исследований, 2021. – С. 288.
9. Смолин, С.Г. Физиология системы крови: метод. Указания / С.Г.Смолин, Краснояр. гос. аграр. ун-т. – Красноярск, 2014. – 50 с.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ ҲАЙВОНЛАРИНИ ОҚСИЛ КАСАЛЛИГИГА ҚАРШИ ЭМЛАШ ТАРТИБИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Эранов М.М.,¹ Ашуров С.А.²

¹Ветеринария илмий тадқиқоти институти мустақил тадқиқотчиси;

²Ветеринария дори воситалари, озуқабоп қўшимчалар сифати ва муомаласи назорати бўйича давлат илмий маркази етакчи мутахассиси, в.ф.н., катта илмий ходим.

Аннотация. В данной статье приведены сведения о характеристике вируса ящура животных и эпизоотологической ситуации по данному

заболеванию и мерах по борьбе с ящуром, включая схемы вакцинации и серологическое исследование для поствакцинального мониторинга в Республике Узбекистан. Особое внимание уделено вопросу усовершенствования действующей схемы вакцинации сельскохозяйственных животных против ящура на основании эпизоотологической особенности болезни и спецификации применяемых вакцин. Предложены новые схемы вакцинации сельскохозяйственных животных против ящура и методы серомониторинга для определения эффективности вакцинации.

Annotation. This article provides information on characteristics of the Foot-and-Mouth disease (FMD) virus and the epidemiological situation of FMD, and activities for controlling FMD, including vaccination scheme and serological testing for post-vaccination monitoring in the Republic of Uzbekistan. Particular attention is paid to the issue of improving the current vaccination scheme for farm animals against FMD based on the epidemiological characteristics of the disease and specifications of the vaccines used. New vaccination scheme for farm animals against FMD and seromonitoring methods for determining the effectiveness of vaccination are proposed.

Калит сўзлар: оқсил, вирус, БҲССТ, эмлаш тартиби, профилактик ва мабжурий эмлаш, эмлама, иммунитет, серомониторинг.

Мавзунинг долзарблиги. Оқсил касаллиги - қишлоқ хўжалиги ва ёввойи жуфт туёқли ҳайвонларнинг ўткир кечувчи, юқори контагиозли вирусли касаллиги бўлиб, ҳайвонлар маҳсулдорлиги кескин пасайиши, вазн йўқотиши ва ёш ҳайвонларнинг асосий қисмини нобуд бўлишига сабабчи бўлади.

Ҳозирги халқаро классификацияга кўра, оқсил касаллиги - Бутунжаҳон ҳайвонлар соғлигини сақлаш ташкилоти (БҲССТ) нинг “ҳар хил турдаги ҳайвонлар касаллиги” тоифаси рўйхатига киритилган, бунга далил 100 дан ортиқ турдаги жуфт туёқли қишлоқ хўжалиги ва ёввойи ҳайвонлар (йирик ва майда шохли ҳайвонлар, чўчқа, туя, кийик, буғу ва бошқ.) касалланишидир.

Адабиёт маълумотлари. Ҳозирда оқсил вирусининг 7 хил антигенли типи (серотип) маълум: А, О, С, Сат-1, Сат-2, Сат-3 и Осиё-1. Асосий серотиплар ичида бир-биридан фарқ қилувчи 84 та серологик вариантлар мавжуд. «А» -типи 46 та, «О» типи – 14 та, «С» типи – 5 та, «Сат-1» типи – 9 та, «Сат-2» - 3 та, «Сат-3» - 4 та ва «Осиё-1» типи - 3 та серовариантларига эга. Оқсилга қарши кураш Asia-1/Sindh-08 ёки A/ASIA/Iran 2005^{/sis-10} каби эмлама штаммларидан антигенлик жиҳатидан фарқ қилувчи янги оқсил изолатларининг пайдо бўлиши билан янада мураккаблашди. Антиген серотиплари ва серовариантлари иммунологик жиҳатдан ҳам фарқланади: яъни уларнинг ҳар бири вируснинг бошқа серотип ва серовариантларига қарши иммунитетга эга бўлган ҳайвонларда ҳам касаллик чақириши мумкин.

Оқсил вирусининг манбалари – касал ҳайвонлар, шу жумладан касаллик инкубацион давридаги ҳайвонлар ва вирус ташувчилар (400 кундан кўпроқ). *Касаллангандан сўнг 28 кундан ортиқ оғиз-халқумида вирус сақланган ҳайвонлар – вирус ташувчи ҳисобланади.* Чўчқалар вирус ташувчи эмас, аммо касалланган чўчқалар бошқа тур ҳайвонларга нисбатан нафас

йўли орқали кўп миқдорда оқсил вирусини ташқарига чиқаради, бу эса вируснинг аэрозол ва перорал йўллар орқали кенг тарқалишига олиб келади. Қорамоллар 6 ойгача оқсил вирусининг асосий ташувчиси ҳисобланади, гарчи баъзи ҳолатларда бу жараён 3 йилгача ҳам давом этиши мумкин. Майда шохли ҳайвонлар ҳам оқсилни тарқалишида муҳим рол ўйнайди, лекин камроқ муддатга вирус ташувчиси ҳисобланади. Вируснинг табиий резервуарлари – асосан ёввойи жуфт туёқли ҳайвонлар ҳисобланади (сайғоқ, буғу ва бошқ.)

БҲССТ маълумотларига кўра ҳар йили дунё бўйлаб 50 дан ортиқ мамлакатларда оқсил касаллигининг барча серотиплари турли уй ва ёввойи жуфт туёқли ҳайвонлар орасида тарқалади. Шунингдек оқсилнинг А, О ва Осиё-1 серотиплари марказий осие минтақасига тез-тез хавф солади. Дунё бўйича, жумладан марказий осие минтақасида ҳам ҳайвонлар орасида оқсил касаллиги бўйича эпизоотик вазият тез ўзгарувчанлиги ва барқарор эмаслиги сабабли касалликни республикаимиз ҳудудига кириб келиши ва тарқалиши хавфи доимо мавжуд. Бунинг асосий сабаблари: минтақада касалликни эндемик учраши, чегара билмас хусусияти, минтақа давлатлари орасида қишлоқ хўжалиги ва човачилик маҳсулотларини мунтазам савдо айланмаси, табиий омиллар яъни тоғли ёки чўл ҳудудлари орқали ҳайвонларни ноқонуний миграцияси ва бошқа ўхшаш ҳолатларни келтириш мумкин.

Тадқиқот мақсади. Ҳайвонларни оқсил касаллигини олдини олиш ва қарши кураш мураккаб ва кўп босқичли комплекс тадбирлардан ташкил топган. БҲССТ стандартлари ва талабларига асосан ушбу комплекс чора тадбирларни ишлаб чиқиш ва амалга ошириш, шу жумладан қишлоқ хўжалиги ҳайвонларини оқсил касаллигига қарши эмлаш тартибини доимий янгилаш яъни қайта ишлаб чиқиш муҳим вазифалардан ҳисобланади. Эмлаш тартибини ишлаб чиқиш жараёнида оқсил бўйича марказий осие минтақасида эпизоотик вазият, жумладан вирус серотипи ва серовариантларини табиатда ҳаракатланиши, эмлама танлаш ва эмлаш усуллари ҳамда эмланган подада серомониторинг ўтказишда халқаро стандартлар ва замонавий лаборатория усуллари қўллаш каби муҳим жиҳатлар ҳисобга олиниши талаб этилади.

Шу муносабат билан Ўзбекистон Республикаси ветеринария ва чорвачиликни ривожлантириш қўмитаси (қўмита) билан ветеринария илмий-тадқиқоти институти (ВИТИ) нинг масъул мутахассис ва илмий ходимлари ҳамкорликда “Қишлоқ хўжалиги ҳайвонларини оқсил касаллигига қарши эмлаш тартиби бўйича тавсиянома” ишлаб чиқишди ва 2024 йил 30-апрелда қўмитани илмий техник кенгаши томонидан амалиётга жорий этиш мақсадида тасдиқланди. Хулоса қилинганда, ушбу эмлаш тартиби тамойиллари ва афзалликларини батафсил таҳлил этиш ва мутахассис учун содда шаклда ёритишдан иборат.

Материал ва усуллар. Мамлакатда эпизоотик вазиятни доимий ҳисобга олиб, қишлоқ хўжалик ҳайвонларини оқсил касаллигига қарши комплекс чора тадбирлар, жумладан тартиб асосида профилактик ва мажбурий эмлаш ҳамда серомониторинг ва бошқа ветеринария тадбирларини

тизимли амалга ошириш иқтисодий жиҳатдан энг самарали усул ҳисобланади. Белгиланган тартиб асосида ҳайвонлар подаси 100 фоиз мунтазам эмланса, ушбу пода орасида касаллик ҳолати деярли қайд этилмаслиги амалиётда ўз исботини топган.

Оқсилни олдини олишда асосий восита профилактик эмлаш бўлсада, унинг самарадорлиги эса комплекс чора тадбирларни тўғри ташкил этиш, жумладан эмлаш тартибига қатъий риоя қилиш, ҳудудда оқсилга мойил ҳайвонлар сонини аниқлаш, эмлаш гуруҳларини тузиш ва таъминотини яратиш, аҳолини жалб этиш ҳамда самарали серомониторингга боғлиқ. Шунингдек эмлама танлаш, йўриқномасига мувофиқ тўғри сақлаш ва эмлаш ҳамда ҳайвоннинг физиологик ҳолатини ўрганиш ҳам муҳим жиҳатлардир.

Мазкур эмлаш тартибини амалиётда қўллаш орқали қишлоқ хўжалик ҳайвонларини оқсилнинг А, О ва Осиё-1 серотипларига қарши эмлаш ва эмланган ҳайвонлардаги иммунитетни ўрганиш тадбирлари тизимли амалга оширилади, бунинг натижасида оқсил касаллигини олдини олиш ва қарши кураш комплекс чора тадбирларининг самарадорлиги кескин ортади.

Ҳозирги вақтда Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги мамлакатларида, шу жумладан Ўзбекистонда ҳам қишлоқ хўжалик ҳайвонларини оқсил касаллигига қарши эмлашда қуйидаги эмламалардан фойдаланилмоқда.

1. Оқсил касаллигига қарши ҳужайра культурасида кўпайтирилган вируснинг А, О ва Осиё - 1 серотипларидан тайёрланган моно ва поливалентли фаолсизлантирилган эмлама (оддий эмлама);

2. Оқсил касаллигига қарши ҳужайра культурасида кўпайтирилган вируснинг А, О ва Осиё - 1 серотипларидан тайёрланган моно ва поливалентли фаолсизлантирилган эмлама (универсал эмлама);

3. Чўчқаларнинг оқсил касаллигига қарши вируснинг А, О ва Осиё - 1 серотипларидан тайёрланган моно ва поливалентли фаолсизлантирилган эмулсион эмлама.

II. Йирик ва майда шохли ҳайвонларни оқсил касаллигига қарши оддий эмлама билан профилактик ва мажбурий эмлаш тартиби

2.1. Оқсил касаллигига қарши ҳужайра культурасида кўпайтирилган вируснинг А, О ва Осиё-1 серотипларидан тайёрланган моно ва поливалентли оддий эмлама йирик ва майда шохли ҳайвонларни профилактик ва мажбурий эмлаш мақсадида қўлланилади;

2.1.1. Доимий эмланадиган буфер ҳудудларда йирик шохли ҳайвонлар (қорамоллар) оддий эмлама билан йилда 2 марта яъни ҳар 6 ойда: баҳорда март-апрел ойларида ва кузда сентябр-октябр ойларида профилактик эмланади;

2.1.2. Эмланган сигирлардан туғилган бузоқлар 4 ойлигидан бошлаб ва ҳар 3 ойда то 18 ойга тўлгунича, кейинчалик эса ҳар 6 ойда бир марта профилактик эмланади;

2.2. Доимий эмланадиган буфер ҳудудларда майда шохли ҳайвонлар (қўй-эчкилар) оддий эмлама билан йилда 2 марта яъни ҳар 6 ойда: баҳорда март-апрел ойлари ва кузда сентябр-октябр ойларида профилактик эмланади;

2.3. Касаллик пайдо бўлган носоғлом ҳудудларда олдин эмланмаган қорамол ва қўй-эчкилар бир кунлигидан бошлаб 10-20 кун оралиғида жами 2 марта, кейинчалик эса ёш ҳайвонлар ҳар 3 ойда 18 ойга тўлгунича, катта ҳайвонлар эса йилда 2 марта яъни ҳар 6 ойда мажбурий эмланади;

2.4. Қорамолларда эмлама бўйин учинчи қисми ўртаси ёки кўкрак ости тери остига, қўй-эчкиларда эса ички сон қисми тери остига этикеткада кўрсатилган дозада асептика ва антисептика қоидаларига риоя қилган ҳолда юборилади. Эмламани сақлаш муддати 18 ой ва сақлаш ҳарорати +1 +8 С.

III. Қишлоқ хўжалик ҳайвонларини оқсил касаллигига қарши универсал эмлама билан профилактик ва мажбурий эмлаш тартиби

3.1. Қорамол, қўй-эчки ва чўчқаларни касалликдан эрта ҳимоя қилиш мақсадида оқсил вирусининг А, О ва Осиё-1 серотипларидан тайёрланган моно ва поливалентли универсал эмламадан фойдаланиш иқтисодий жиҳатдан самарали бўлган ва эпизоотик ҳолатни барқарорлигини тўлиқ таъминловчи қулай ва ягона усул ҳисобланади;

3.2. Универсал эмлама барча турдаги қишлоқ хўжалик ва ёввойи жуфт туёқли ҳайвонларни профилактик ва мажбурий эмлаш мақсадида қўлланилади;

3.3. Оқсил касаллигига қарши қўлланиладиган универсал эмламани оддий эмламадан кўра қатор афзалликлари мавжуд, жумладан:

- биринчидан, универсал эмлама билан эмланган организмда иммунитет 4-кунда пайдо бўлади ва 21-кунга бориб тўлиқ шаклланади; оддий эмлама билан эмланган организмда эса иммунитет 7-14 кунда пайдо бўлади ва 21-кунга бориб тўлиқ шаклланади;

- иккинчидан, универсал эмлама ёрдамида шаклланган иммунитет давомийлиги ёш ва катта ҳайвонларда 12 ой; оддий эмлама ёрдамида шаклланган иммунитет давомийлиги ёш ҳайвонларда 3-4 ой, катта ҳайвонларда эса 5-6 ой;

- учинчидан, универсал эмламани сақлаш муддати 24 ой; оддий эмламани сақлаш муддати эса 18 ой;

- тўртинчидан, универсал эмлама ҳайвонларнинг мушак орасига 0,5-1,0 мл миқдоригача; оддий эмламалар эса ҳайвонларни ёшига қараб мушак орасига 2-5 мл миқдоригача юборилади;

- бешинчидан, универсал эмлама билан чўчқаларни ҳам эмлаш мумкин; оддий эмламалар билан эса имконсиз, натижада чўчқалар учун алоҳида эмульсияли эмламалар талаб этилади;

3.4. Доимий эмланадиган буфер ҳудудларда қишлоқ хўжалик ҳайвонлари универсал эмлама билан йилда бир марта профилактик эмланади. Бузоқлар 4-ойлигидан бошлаб, қўй-эчкилар ва чўчқалар эса 2-ойлигидан бошлаб, кейинчалик эса йилига бир марта профилактик эмланади;

3.5. Касаллик пайдо бўлган носоғлом ёки эпизоотик вазият хавфли тус олган ҳудудларда тезлик билан иммунитет пайдо қилиш мақсадида қишлоқ хўжалик ҳайвонларини универсал эмлама билан бир марта икки баробарга оширилган дозада мажбурий эмланади. Олдин эмланган ҳайвонлардан туғилган ёш ҳайвонлар 2-ойлигидан, эмланмаган ҳайвонлардан туғилган ёш

хайвонлар бир кунлигидан бошлаб, кейинчалик эса йилига бир марта мажбурий эмланади.

IV. Чўчқаларни оқсил касаллигига қарши эмульсияли эмлама билан профилактик ва мажбурий эмлаш тартиби

4.1. Оқсил касаллигига қарши вируснинг А, О ва Осиё-1 серотипларидан тайёрланган моно ва поливалентли эмульсияли эмлама чўчқаларни профилактик ва мажбурий эмлаш мақсадида қўлланилади;

4.2. Доимий эмланадиган буфер ҳудудларда ёш чўчқалар 2-3 ойлигидан бошлаб бир марта, кейинчалик эса ҳар 6 ойда профилактик эмланади. Чўчқаларнинг асосий бош сони 10-14 кун оралиғида жами 2 марта, кейинчалик эса ҳар 6 ойда профилактик эмланади;

4.3. Касаллик пайдо бўлган носоғлом ҳудудларда олдин эмланмаган барча чўчқалар бир кунлигидан бошлаб 10-20 кун оралиғида жами 2 марта, кейинчалик эса ҳар 6 ойда мажбурий эмланади;

4.4. Чўчқаларда эмлама қулоқ орқа мушак орасига этикеткада кўрсатилган миқдорда юборилади. Касалликка қарши иммунитет 21 кунда шаклланади ва 6 ой давомида сақланади. Эмламани сақлаш муддати 18 ой ва сақлаш ҳарорати +1+8 С.

V. Яйловларга чиқариладиган қишлоқ хўжалик ҳайвонларини оқсил касаллигига қарши эмлаш тартиби

5.1. Қишлоқ хўжалик ҳайвонларини ёзги яйловларга чиқаришдан бир ой олдин йирик ва майда шохли ҳайвонлар 3 - 4 ойлигидан бошлаб оддий эмлама билан март-апрел ойларида ва яйловдан қайтишидан бир ой олдин сентябр-октябр ойларида профилактик эмлаш тавсия қилинади;

5.2. Универсал вакцина билан қишлоқ хўжалик ҳайвонларини ёшидан қатъий назар ёзги яйловга чиқаришдан 14-21 кун олдин бир марта профилактик эмлаш тавсия қилинади.

VI. Эмланган ҳайвонларда иммунитет фони аниқлаш

Оқсилнинг А, О ва Осиё-1 серотипларига қарши эмланган ҳайвонлар организмда мос равишда иммунитет (антителолар) шаклланиши ва маълум муддатгача сақланиши - эмламани танлаш, йўриқномасига мувофиқ тўғри сақлаш ва эмлаш ҳамда ҳайвоннинг физиологик ҳолатига бевосита боғлиқ.

Шу сабабли оқсилни олдини олиш ва қарши кураш чора тадбирлари самарадорлигини баҳолаш мақсадида эмланган ҳайвонлардаги иммунитетни ўрганиш учун серомониторинг ўтказиш муҳим вазифа ҳисобланади. Бунинг учун ҳайвон эмланган кунидан 21 кун ўтиб, кейингиси ҳар 30 кун оралиғида 6-ой давомида жами 6 марта қон намуналари тўпланади ва лабораторияда Иммунофермент таҳлил (ИФТ) усулида текшириб борилади. ИФТ таҳлил тўпламлари ёрдамида ҳайвондан олинган ҳар намунада 3-та серотипга қарши алоҳида шаклланган антитело мавжудлиги ва уни маълум муддатгача сақланиш даражаси текширилиб, натижалар махсус формулалар орқали интерпретация қилинади. Бунда ҳар бир серотипга қарши шаклланган антителолар мавжудлиги ва уни маълум муддатгача сақланиш даражаси динамикаси ўрганилади ва серотиплар орасида таққосланади, шунингдек ушбу натижалар ҳудудлар, ферма ҳайвонлари билан аҳоли ҳайвонлари ҳамда

хайвонлар ёши бўйича ўзаро солиштирилади ва таҳлил этилади. Бундан ташқари натижаларни таҳлил этишда вирус серотипи ва серовариантларини минтақа табиатида ҳаракатланиши ва иммунобиологик хусусиятлари, эмлама ҳақидаги маълумотлар, эпизоотологик суриштирувлар ва қўшимча таҳлиллар ҳамда бошқа омиллар ҳам ҳисобга олиниши талаб этилади.

Хулоса. Қишлоқ хўжалиги ҳайвонларини оқсил касаллигига қарши эмлаш тартибини амалиётда жорий этиш орқали оқсил касаллигини олдини олиш ва қарши кураш комплекс чора тадбирларини такомиллашувига, чорвачиликда оқсил бўйича эпизоотик барқарорликни таъминланишига, қишлоқ хўжалиги ҳайвонлари бош сони ва маҳсулдорлиги ортишига, чорвачиликда оқсилнинг иқтисодий зарарлари ва салбий оқибатлари олди олинишига ҳамда гўшт ва сут маҳсулотларини ишлаб чиқариш ҳажмини кескин ортишига имкон яратилади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. “Оқсилга қарши курашиш тадбирлари тўғрисидаги йўриқнома”. Ўзбекистон Республикаси Давлат ветеринария қўмитасининг 2018 йил 18-июлдаги 40 - сонли қарори;
2. БҲССТ нинг қуруқликдаги ҳайвонлар учун диагностик таҳлиллар ва эмламалар бўйича Қўлланмаси, 2022 йил;
3. БҲССТ нинг қуруқликдаги ҳайвонлар учун Кодекси, 2023 йил;
4. “Ветеринария лабораторияларига нисбатан ветеринария, ветеринария-санитария қоидалари ва нормалари”. Ўзбекистон республикаси Ветеринария ва чорвачиликни ривожлантириш қўмитасининг 2024 йил 11-январдаги 01/18-01-сонли қарори;
5. Эранов М.М., Ашуров С.А., Йўлдошев Н.Э., Отабоев Х., Яхшибоева И. “Қишлоқ хўжалиги ҳайвонларини оқсил касаллигига қарши эмлаш тартиби бўйича тавсиянома”. Ўзб. республикаси Ветеринария ва чорвачиликни ривожлантириш қўмитаси томонидан 2024 йил 30-апрелда тасдиқланган;
6. Эранов М.М., Салимов Х.С., Ашуров С.А. ва бошқ. “Ўзбекистон Республикасида ҳайвонларнинг оқсил касаллигига ташхис қўйиш бўйича лабораториявий қўлланма”. Ўзб. республикаси Ветеринария ва чорвачиликни ривожлантириш қўмитаси томонидан 2024 йил 21-июнда тасдиқланган;
7. Salimov H.S., Qambarov A.A., Salimov I.X. //Oqsil kasalligi. Epizootologiya va infeksiyon kasalliklar. Darslik. “LESSON PRESS” MCHJ nashriyoti. - Toshkent - 2021. -50,0 nashr tabog`i. -133-140 betlar.
8. Салимов Х.С., Ашуров С.А., Бутаев М. К. //Оқсил касаллигининг чегарадош давлатлардан кириб келишига қарши кураш чора-тадбирлари бўйича тавсиянома. Ж. Зооветеринария, -Т., 2008., №11., Б.11.
9. “Ящур: методы и средства диагностики, профилактики и борьбы”. 1997 г., ФГУ “ВНИИЗЖ”, г.Владимир, Россия.